

KARACAPAG



KARACADAĞ

Diyarbakır Halkevi Tarafından ayda bir Çıkarılır

Başyazı :



—||| 23 Nisan |||—



İki bayramı birden kutluyoruz. Ne mutlu böyle günlerin taliine !...

Tabiat gibi insanların ve tarihin de mevsimleri vardır. Tür dünyasının « Türkiye » adlı ve bu cennet kıyaslı parçasında coşkun bir bahar günü 23 Nisanda bu milletin taliinde ilahî, kudsi bir meltem esti. 18 yıl önce bu gün Büyük Millet Meclisi toplanmıştı. Bu meclisin toplanişı her biri ayrı bir bayram ve ayrı bir mevzu olacak Zaferler , inkılaplar silsilesinin başlangıcı demektir. Diyebiliriz ki bundan evvel geçen her gün bu büyük günü doğurmak için doğardı. Her kalp , fikri sahada yükselmeyenlerin kalbi bile, tahtesuur tesirlerle bir heyecan içinde çarpardı: bu büyük güne kavuşmak için !...

Kırk asırlık bir yolu bir hızda alan büyük Türkün muazzez bir armağanı olan bu gün için sürekli sevinçlerimiz yok [değil ; çoktur. Türk milleti o güne kadar korkunç yakup kavurucu bir tarih kıışı yaşamıştı. Baharınca zayıf ve ci-

liz kavuştu ; fakat o her zaman kuvvetini zuuften almakta istisnai bir sırma mazhar bir ulus değildir ?... Saltanatlar tarihimizin bacalar kıran , çatılar yıkan fırtınalı bir kışından başka bir şeymidir? Uzun , amansız kış gecelerinin kaanlıkları hepimizin kafasında izler, esrler bırakır , bunu tarihin tabii yürüyüşü bile silemez. Bu ümitsiz kış günlerimizi tatlı bir bahar iptişamile karşılaeğı içindir ki bu günü taktis ederiz.

Türk ulusu 23 Nisan 1920 de Ankarada (Egemenlik Ulusundur) düsturunu tatbik ederken bu günkü Cümhuriyetin de temelini atmış oluyordu

Kurtuluş savaşının harikaları ve zaferi ne kadar büyükse bizim için daha büyük zafer içimizden bir ATATÜRK'ün doğuşudur. Ve bu günü yaratan odur.

23 Nisan bu günkü yükselişin başlangıcıdır. Bu itibarla ayrı bir kıymeti ve şerefi vardır.

Bunun içindir ki Cümhuriyet

bu günü ve ondan sonraki haftayı Cumhuriyetin mes'ut çocuklarının bayramı olarak kabul etmiştir.

Eğemenlik ve çocuk bayramı olan 23 Nisan büyüklerin özgörlüklerine ve küçüklerin benliklerine kavuştukları bir gündür.

Yirminci yüz yıla kadar karanlıkların örtüsü altında tıkalı kalmış olan bir varlığı ışıklandırması yönünden de yirmi üç nisan ayrı bir değere ve şerefe maliktir. Çünkü çocukların bir mal gibi alınıp satıldıklarını yahut varlıklarından ar edenlerin çocuklarını diri diri mezara gömdüklerini haber veren tarih, bu günü ve bu bayramı yaradılıştan beri insanların ve insalığın yeni bir hadisesi olarak kaydetmekte ve bu münasebetle yirminci asra (çocuk asri) diye ad bile vermektedir.

Çocuğu dövmek, korkutmak, azarlamak, bir nevi gıda sayılırdı. Konuşturmamak her emre baş eğdirmek daha faydalı telakki edilen bir devrin çocuk yetiştirmek hakkındaki belli başlı kanaatı (eti senin kemiği benim) demekten ibaretti.

İşte yirmi üç nisan bayramı o yanlış ve korkunç kanaatlarla yapılan mücadeleden zaferidir

Türk ulusu kendisi için siyasal yaşayışta yaptığı gibi nesli için de bu günü ebedi bir özgünlük ve kurtuluş abidesi olarak yükseltti.

Osman Ocak

Diyarbakırlı Bilgin ve Ozanlar

Ebubekir Amidî

Küçük Ahmet zade adile anılan bu büyük bilgin diğer bazı aileler gibi büyük alim, fazıl yetiştirmiş ailelerden birisinin başı sayılır Kendisinden sonra torun ve torunlarının oğullarından, kendisi gibi Türk kültürüne hizmet eden bilginler yetişmiştir.

Tam Diyarbakırlı olan bu bilgin 1190 hicri yılında Diyarbakırda ölmüştür. Pekçok izer yazmış. :Tefsiri fatiha, haşiye alâtefsiri beyzavi,, şerhi buhari, haşiye alelhüseyniye, risaleimüteşabihat, risale finneseb beynel—kazaya , risalefilfark beyneşey ve nakizihî. Bu ve bunlardan başka kitapları din ve islâm filozofisine ait izerlerdir.

Sıbgatullah

Ebubekir amidinin oğludur. Lübbülbeyan adlı izerile tanınır. Kitap basılmış değerlidir.

Rağıp

Ebubekir amidinin torununun oğlu, Sıbgatullahın torunudur. Diyarbakırda zamanın bilginlerinden kültürünü almış ve aynı zamanda okutmağa başlamış.

Okutmuş, yazmış tefsirler yapmış orjinal izerler yazmış büyük bir bilgindir. Hicri 1264 te ölmüş, mezarı adı ile anılan medresenin avlusundadır. Önemli izerleri Risale fi tahkiki tarih (tercümütüteracim fi teracümilbuhari) risale fi tesbihatütuyur risale fi tahkikil imkân alelhüseyniye) risale fi tahkiki tahvililkible (şerli lügaz ismi ferezdaklikasım rasim amidi). Türkçe, farsca, arapça şiirleri de vardır

Ömer ibni Hüseyin

Diyarbakırlıdır. Burada doğmuş, büyümüş, yetişmiş, ve ölmüştür. (Rum kapısı) na defnedilmiş. Şerhi veciz adlı izer onundur. Ölümü Hicri 1190 dır.

Şahab

Değerli bir bilgindir. İslam filozofisine ve mistisizme vakıftır. Tahkikiteklif alâmeşrebi ehlikşeşif veşşuhud 1091 de yazılmış. Başka izerleri de vardır.

Kurşunlu Zade Mustafa

Bilginlerdendir . 1190 Hicri

yılında Diyarbakırda ölmüştür .
Torunları sağdır. İslam ilmine ,
Arapça gramere ait eserleri vardır .
İslamlarca doğru sayılan altı
kitaptan Müslim) adlı hadis kitabına
bir şerh yazmış (şerhi müslim)
Bir gramer kitabı var. (Risale
minennahiv) . Bunlardan başka
kitapları da vardır.

Lebib Gafur

Hicri 1132 yılında Diyarbakır
da ölmüş, mezarı (Rumkapı)
dışındadır. Bilgin ve kitap yazan-
dır. Kelâm ve şark filozofisine
vakıftır. Risale minelusul (Risele
minessiyase) talikat alelbeyzavi
[Divanı eş'ar] önemli eserlerindendir.

Hami Ahmet

Bazı zata divan efendiliği
yapmış hicri 1160 yılında Diyar-
bakırda ölmüştür. Mezarı rumkapı
dışındadır. Basılmış ve ünlü bir
(Divanı) vardır.

Mehmet

Bu bölgede yetmiş tahsilini de
bu taraflarda bitirdikten sonra
İstanbul'a gitmiş. Enderun mektebi-
ne öğretmen olmuş. Sonra Bursada
ulucamîde okumuş eski bir müd-
erristir. 1084 te ölmüş mezarı
Üftadede dir. Arapçanın gramer
ve edebiyatına ve bazı kasidelerin
şerhlerine dair eserleri vardır.

İsmail İbni Seyyit İbrahim Amidi

Eski hukuka vakıf değerli bir
matematik bilginidir. 1124 te medi-
ne kadısı idi. (Eddürünefais
fi zecirileş'ari vellahais) adlı eseri
İslam'da ulus idaresine ve
siyasaya ait tir eserdir. Şu eserde
matematiğe aittir. (Zübdetü'l
amal fi amelî usturlabıssimal) .

Mehmet Çelebi

Diyarbakırda doğmuş babası
seyit alidir. Zamanın ünlü bilgin
ve matemegider. Murat IV maiyeti
ile beraber İstanbul'a gelmiş
padişahın emri ile geometri, koz-
mografya, mantık, gramer, edebi-
yat, filozofi, tafsir ve hadis ile
İslam hukukuna dair bilgilerden
bahseden bir eser yazmıştır. Zam-
anın bilginlerinin bir çoğu bu esere
ait şerhler yazmışlar. Fakat bu
şerhlerden Bahai ile hocası
Abdürrahimin yazdıklarını göz
önünde bulundurarak (Red ve
kabil) adı ile bir eser yazmış
ayrıca (Ecvibe) adı ile bir tane
daha kaleme almış. Kozmografya
ya ait bir yazısı daha var. Diyar-
bakır ve Bağdat naibliklerinde
bulunmuş 1066 da Şam naibi iken
ölmüştür.

Ragıp Ahmet Amidi

Bilgin ve ozandır. İlk tahsilini
Irak'ta yapmış. Okutmuş ve yazmış
1272 de ölmüş. Mezarı dağ kapı
dışında (kellehane) mezarlığında-

dır. (Bu gün bu mezarlık yoktur. Söyendiğine göre müslimanlığın diyarbakıra girdiği sırada derebeylerinin adam boynu vurdurmağa mahsus yaptıkları bir yapı varmış, etrafı da mezarlıkmış. İşte Rağıp efendinin gömülü olduğu anlaşılan mezarlık burasıdır). Sünuhat (izeri kıymetlidir. Meşhur tefsir Ruhüllmaani) sahibi Alûsinin bu izere bir takrizi var.

Sünuhatı, içinde kendi şiirleri de bulunan bir şiirler mecmuasıdır.

Şerifii Amidi

Bir ozandır. Hicri 920 de mısır da ölmüştür. Firdevsii tusunin şehnamesini nazmen tercüme etmiş. Sultan guri ye takdim ettiği zaman beher beytinine birer dinar bahşiş

almış. Hamidiye kütüphanesinde bulunan beyan , bedi , den ve (Sinan paşa) adına yazılmış olan (Hadikatülfünun) sahibi şerifinin de bu adam olması muhtemeldir. Yazılış tarihi 986 olan (Şevahidü-şşüheda) adlı türkçe eserin müellifi de şerifi) mahlaslı bir zat isede şerifi amidi) olmasına tarih müsa- it olmadığı gibi eserinde yazdığı (Seyit Ahmet şerifi elmaruf bikadı şerif ibnisait mehmet) künyesinde başka bir zat olduğunu bildirmektedir.

K. Baykal

Bu etütler bibliğrafyada adları yazılı eserlerle osmanlı müelliflerinden istifade edilerek yapılmıştır.

Ben, Sen, Onlar Yok. Ulus Var

Yazan : Şemsettin Gürpınar

Şu metni açmak ve özünü bulmak, içinde bulunduğumuz Ulusal davayı belirtmek ve davanın içli yönlerini gösteren amaca ulaşmak demektir.

Ben, sen, onlar ne demektir. Osmanlı kültürünün nahiv sayfalarını dolduran ve aynı zamanda osmanlı sosyal hayatını çerçeveleyen klasik birer gramer unsurları olmakla beraber, benlik takip eden senlik üzerinde yürüyerek sakat inanışların üstünde tutunmağa çabalayan; sonunda hayal olan onların dilidir. Bu kötü kelimeler osmanlı sosyal yaşayışının birer ölçüsü olarak kullanıâ gelmiş ve kelime, terkip mahiyetinden çıkarak yaşayan uzviyetler sekisine yükseitilmiş elemanlardır. Osmanlı saltanatı günlerinde ben veya sen demek: Büyük bir kudretî ve hakimiyeti elinde tutan, cehaletin zehirli akışından istifade ederek insel yaşayışın ölçüsü olan egemenlikleri tahdit etme enerjisine sahip olan, hayal peşinde koşarak ölmü yaklaşan insanlar demektir. Bu gibi gurur ve azamet veren osmanlı dilindeki clemanlar, atfedilen adamları gibi daima hakikat arayan Türk ideal, mefkûre ve kültürel varlıklar güneşi önünde bir buz parçası varlığı gibi eriyip gittiler..

Eriyen ve kaybolan osmanlı

ben, sen ve onları yerinde erimeyen, bütünlünen kaybolmayan, dirilen, enalanan Acuna hakikat güneşi armağan eden yeni bir kelimenin yeni bir kahramanlar kümesi bilirdi. İşte o küme derin ve içli manasile ben, sen, onları yurdun köşe ve bucaklarından süpürüp atan Türk Ulusudur.. Osmanlı imparatorluğu içinde kökleşmiş olan bu fena anlamlı kelimeler Türk bünyesini ilerleme asrı içinde büyük sarsıntılara ulaştırmıştır. Bu itibarla sosyal ve insel yaşayış bölümlere, sosyetelere ayrılmıştı. İşte bu ayrılışlardı ki: asıl bünyeyi sarstı. Nihayet sarsılan, bozulan osmanlı sosyal hayatı yıkılarak yerini yeni Türk dünyasına bıraktı. Tarihte incelemeler yapacak olursak: filân beyin yaptırdığı çeşmeler, filan şeh zadenin türbeleri, hanları, hamamları gözümüze çarpar. Halbuki bir sosyete kim tarafından yapılırsa yapılırsın, hangi şahsı kudretle başarılsın başarılsın sureti mutlaka elde edilen sonuç izeri o sosyetenin izeri, sosyetenin kendisidir.

Ulusal Türk dünyasını kurtaran, bin bir türlü, akılları alamayacağı kudretleri yaratan ATATÜRK; yarattığı izeler karşısında daima Türk Ulusunu göstermiş ve onunla öğünmüştür. Büyüklük, yaratkanlık şüphesiz bu demektir. Yaratılan

hakikatlar ve izerler karşısında Ulusu görmek ve İmanla Ulusumun izerleri demek İftihar edilecek bir büyüklüktür. İşte bu büyüklükler ben, sen, onların yıkıntıları üstünde yeni bir yurt yapısı kurdu. Kurulan yurdun yapı davasını canla, başla başaran Ulusumuzun büyükleri, Türk sosyal hayatının organları olmasa dolayısıyla her yönde birer Türk kahraman ve yaratkanları olarak kendi şahsi varlıklarını Ulusumuza feda ettiler. Cumhuriyet Türkiyemizde on dört yılda başarılan ve başarılmakta olan yeni, yeni medeniyet izerlerini benler, senler ve onlar değil ! Bizler yani Türk Ulusu başarmaktadır. Yapı davasının bütün izerleri tek, bölünmeyen bir ad taşıyorlar: Türk Ulusu.. Planlı Türk Ulusunun planlı yurd yapılarında da aynen bu dava takip ediliyor.

Bu gün Türkiyemizde yapılan bir fabrika, bir imalathane, hasta bakım evi, modern bir sinema, halkı kucagında toplayan ve ona medeniyet kaynaklarından şifa suları sunan konser salonu, halk

evleri gibi daha bir çok kıymetli ve yüksek abideler yapısını bizzat çalışma ve didinmelerle yapan değerli büyüklerimiz izerleri karşısında : Ulusumun yükselttiği abideler ve izerler diye güvenli ve inanlı bakışlarla terennüm etme ve öğünmektedirler. İşte bu güvenli sözleri dedirten başlık olarak aldığımız metnin özü olan Türk Ulusudur ki bunada açık bir anlamla : Ulusçuluk davası deniliyor.

Evet itiraf edilecek bazı fena hallere sahip olan yurttaşlarımızın benlik takip ettikleri gazete sütunlarında nazarlarımıza çarpmaktadır. Fakat eskinin sönük kalan ve gündün güne idrak edilerek, öğümlü halleride bitecek, kalmıyacaktır. Hakikat güneşinin mefkûre taşıyan yaratıcı havası az zaman da köhne ve sakat öğünmeleride yok edecektir.

Ş. Gürpınar

Tarih :

SUMERLER ve DİYARBAKIR

Yazan : Seyfi Altan

Sumerleri, bu yazımda Diyarbakır da yarattıkları medeniyet bakımından kısaca anlatacağım.

Sumerler, Erzurumun kuzey doğusunda Dumludağında doğan ve palan dögen dağlarından inen kollarla büyüyen Fırat ile, doğu toruslar üzerinde sarı meşe ve mastar dağları arasında Gölcük denilen bir gölden çıkan Dicle den birleşerek Pers körfezine döküldükleri yerde oturan soydaşlarımızdır.

Tarihten evvelki devirlerde ve Makedonya hükümdarı Filipin oğlu büyük İskender zamanında bu iki nehir şimdiki gibi korna mevkisinde birleştikten sonra Pers körfezine dökülüyordu. Her iki nehir ayrı ayrı Pers körfezine dökülüyorlardı, ve deniz şimdiki durumundan 200 kilometre içerde bulunuyordu. Sonra deniz bu iki nehrin getirdikleri Allüviyonlarla (çamurlarla) dolarak ilerlemiştir. Fıratın uzunluğu 2800 Diclenin 1500 Km. dir. Diclenin yatağı derin kenarları dik ve yıpranmaya (itikale) karşı mukavimdir.

Fıratın dereyinin (vadisinin) kenarları o kadar mukavim değildir. Dicle ve Fırat bilhassa karların eridiği mevsimlerde ve yağmur mevsimlerinde taşkıklarından

ötürü 5—6 bin sene evvel orta asyadan gelen medeni sumerler setler yaparak ve sulama kanalları meydana getirerek bu nehirleri istifadeli bir hale getirmişlerdi. Çünkü Sumerler bu bölgeye gelmeden evvel orta asyada medeni şehirlerde oturmakta, hüksek bir kültüre sahip bulunmakta idiler. Madencilikte ve muhtelif sanatlarda çok ilerlemişlerdi. Sumerler o zamanlardada çiftçilerden, tüccarlardan, san'atkârlardan mürekkep bir cemiyet teşkil ediyorlardı. Zaten Sumerlerin refahı, bol oldukları bölgede kara iklimi görünmekle beraber münbit ve mahsuldar olduğundan ziraat ve ticaret hayatına istinat ediyordu

Sumerler Mezopotamyaya geldikleri vakit ırmakların taşmalarından korunmak için şehirlerini taş olmadığından tuğladan ve kerpiçten yaptıkları evler, saraylar mabetlerier sun'i tepeler üzerinde kurmuşlardır.

Sumer memleketinin bir kısmı hükümdara, diğer kısmı ferdlere çiftçilere ait idi.

Sumerlerin bakır ve altın madenlerini kullanmaları, yukarıda söylediğim üzere, maden kömürü işlerini ve madenlerden halita yapmayı bilmeleri Kışteki tuğla sırayın meydana çıkarılması memle-

ketin refahına , mimarların ve sad'atkârların büyük kabiliyet ve maharetine ve binanaleyh medeni seviyelerinin yüksek olduğuna defil sayılır.

İlk kemer ve kubbe Sümerlerde görülmüştür. Sümerlerin sun'î tepeler üzerinde (Babil kulesi gibi) kurdukları mabetler mimarı eserlerin harikalarındandır. Sümer hükümdarlarından Gudea (M. E.-III. Binin ortalarına ait) heykeli çok kıymetlidir. Sümer heykeltıraşlığı hem teknik ve hemde söylemek istenilen fikri ifade bakımından yüksektir.

Daima uluslarla övünen , çok yüksek seciyeye malik bulunan, hasiyet ve vakarlarını koruyan, kuvvetli askeri teşkilatları olan bu soydaşlarımız dünya tarihinde çok önemli (ehemiyetli) kıymetli bir mevki kazanmışlardır. İlk mükemmel kanunları (Urika-kına ve dengi kanunları) muntazam mahkemeleri , şimdiki aile teşkilatının ve talim ve terbiyenin esasını, bir çok ilahlara inanan bir dini, zengin bir edebiyatı, tarihte ilk yazıyı (çivi yazısı) Sümerlerde görüyoruz.

İşte hülâsa olarak anlatmak istediğim ve küçük küçük devletler halinde bulunan, terakki ev tekâmülün yüksek derecelerine erişen, uzun müddet benliklerini saklayan ve dışardan kimsenin kendilerine karışmamasına yol bırakmayan sümerler, Cihan tarihinde pahlak sahifeleri dolduran yüksek bir medeniyet yaratmışlardır.

Nippur da bulunan bir yazılı taşta nazaran sümerde teşekkül

eden sumer devletlerinden birinin sınırı Pers körfezinden ak denize kadar uzanmaktadır. O günler de Diyarbakır da dünyanın bu ilk imparatorluğu sınırları için bulundurmuş ve hatta Hindistanın batı kısmında müstamereler teşkil etmiştir.

Sumer Türklerinin yayıldıkları şehir ve ülkelerde bıraktıkları adlar , bunların sınırlarından daha geniş bir alana buyurduğunu ispat eder. Sümer kant, (Semerkan) Samara gibi.

Diyarbakırda gördüğümüz sin camii ve Sin mabetleri harabeleri Sümerlerin buradaki egemenliğini (hakimiyetini) ve binanaleyh bu bölgenin soydaşlarımız tarafından nüfuslandırılan , Türk kültürüne hizmet eden çok kıymetli eski tarihi bir alan (saha) olduğunu anlatır.

Şu halde Diyarbakır , Türk kültürünü ve medeniyetini , Türkün sarsılmaz , yıpranmaz azmini , iradesini ve gayretini, yapıcı ruhunu , yaratıcı kuvvetini aksettiren kıymetli , tarihi bir şehirdir..

Seyfi Alpan



Diyarbakırlı (Sırrı Hanım)



Yazan : T. Cahit Çubukçu

Şair ve edip yetiştirmekte Diyarbakırın semahati ciddiden kayde şayandır Yalnız Osmanlı imperatorluğu zamanında Diyarbakır da yetişen edip ve şairlerin sayısı üç yüzü müteceviz bulunduğu söyleniyor. Diyarbakırın bu sahadaki semahatını , insanlarının kabiliyet ve hassasiyetlerinde olduğu kadar iklim ve tabiatının ilhamkâr tesirinde de aramak lâzımdır. insanın ruhu hasseleri üzdrinde en çok müessir olan tabiat olduğuna göre diyebilirizki : Diyarbakır, bol güneşi, mavi diclesi , sihirli mehtabı yıldızlı geceleri ve kızıl akşamlarıyla şair yetiştirmekte ve her Diyarbakırlı şiirin ilk tılsımını bu tabiat dekorunun cazibesinden almaktadır. Ne yazık ki , tabiatın ilham ettiği bu ilk feyzi , edebi bir zevk ve kültürle besleyerek şiir ve sanat aleminde yer tutan bir çok Diyarbakırlı Şair ve edipleri henüz hakkiyle tanımıyoruz. Çünkü bunlar hakkında elimizde esaslı bir malumat yoktur. Vakia Diyarbakırlı Ali Emiri efendinin (Tezkeri Şuarayı Amit) adındaki eserinde , Diyarbakırda yetişen şair ve ediplerimizin bir kısmı yazılmıştır. Fakat buda , tam maksada kâfi bir eser sayılamaz Çünkü Diyarbakır şairlerinin hemen hemen dörte üçü bu eserin

haricinde kalmıştır. Bursalı Tahir efendinin (Osmanlı müellifleri) nde ise ancak Diyarbakır şairlerinin çok meşhur bir kaç siması kaydedilebilmiştir.

Bu yazımda bahsedeceğim Sırrı (hanım)da maalesef layikile tanıtılmayan , ancak dillerde bir kaç misrai yaşayan bir kadın şairimizdir. Bu şair hakkında , Osmanlı müelliflerinde ve Meşahirünnisa da dört beş satırlık bir malumat vardır ki, buda zamanının güzide bir siması olan Sırrı (hanım) için çok azdır. Yazdığı gazel , tahmis , tedis ve mersiyesile şiire olan vukuf ve kabiliyetini ispat eden Sırrı hanım, 1230 senesinde Diyarbakır da dünyaya gelmiş ve bilgili bir aile muhitinde yetişmiştir. Kara teassübün memleketi kasup kavurduğu ve kadının dört divar arasında bir esir gibi yaşamaya mahkûm olduğu bir devirde Sırrı hanımın kuvvetli bir kültürle yetişmesi , hiç şüphe yoktur ki ailesi muhitinin fikir hürriyetinden ve kültür sevgisinden ileri gelmiştir. Sırrı hanım , babası Hoca Tahir efendiden arapça ve fursca öğrendikten sonra , hayatını geniş bir tettebbü içerisinde geçirmiş. Türk, Arap ve Acem şairlerini okuyarak şiir kabiliyetini bu suretle beslemiştir. Sırrı (hanım) Behram paşa

camii mütevellisi Ahmet (efendi) nin babası Abdüsselam (ef.) ile pek yakında ölen Vilayet muhasebe memurlarından (Hacı) Şevkinin babası Abdurrahman (efendi) nin teyzeleridir. Diyarbakırca tanınmış şair ve alimlerden Memet Tahir (efendi) de Sırrı hanım) ın yakın akrabasıdır.

Sırrı (hanımı) ın Mehmet Emin namında bir oğlu ve Nihal adında bir kızı dünyaya gelmiştir. Oğlu pek yaşamamış, kızı ise henüz 16 yaşlarında iken ani bir surette ölmüştür. Hayatta iken (Hacı) Şevkinin bizzat bana söylediğine göre Sırrı (hanım) kızının cenazesi başınbaşında göz yaşları dökerek, irticalen şu mersiyeyi söylemiştir.

*Feragat gelmişem fani cihandan hasmi canandır.
Ne bilsin mihrıbanlık resmin ol kım aslı nadandır
Felek dilhahim üzre dönmedi bir keştü devründür.
Nihalî nazeninnden cüda halim perişandır*

*Benim gönlüm kuzal gül goncesi veş dop dolu kandır
Açılmak ihtiyar etmez eğer yüzbin bahar olsa*

*Buharın ruzu nevrüzün duyup şad olsa hep güller
dirup gisulerin tebrike gelse bage sünbüller.
Bu esna her taraftan nagmesaz olsa şirin diller
Dili pür derdimi guş etse bülbül ney gibi inler.*

Nekarat

*Bu bağın serru kad, bir lalezarından ayrıldım.
Drehti ümrümün şirin sahanbarından ayrıldım
Melamet eylemen Allah için yarından ayrıldım
Hakikat rahının mansuriyim darından ayrıldım*

Nekarat

*Fırakı derdi hasrettir çıkan kandili canımdan
Semade kat kat ebri bahar olmuş dihanımdan
Göreydi hüznümü yakıp firar eylerdi yanımdan
demadem pür rumuz eyler seda hep istuhanımdan*

Nekarat

*Kaza pigânına nahag cigerparem siper oldu.
Nişane uğradı takdiri rebbani yerin buldu
Açup per murgî ruhi bağı firdevse rıvan oldu
terahhum etmedi bu natuvanı yakıtı yandırdı.*

Nekarat

*Nihani şemi aşka yanmaya pervaneyim şimdi
İçî dildar ile memlu , tışı bigâneyim şimdi.
Burak bu ahu zarı hasreti humhaneyim şimdi
Felek camile sem nuş etmişem mestaneyim şimdi*

Nekarat

*Selâdur ehli aşka cem olup irfani görsünler
Serayı halvete hükmeyleyen sultani görsünler.
Melamet hırkasında gızlenen uryanı görsünler
Hele vaktim yok imdi Sırrı suzanı görsünler.*

Nekarat

Sırrı hanımın el yazısıyla hiç bir eserine tesadüf etmediğimiz için, bu mersiyede görülen bazı hataları kendisine değil , bunu istinsah edenlere atfetmek mecburiyetindeyiz. Mersiye'nin doğru olarak zapt-edilen diğer misralarındaki kuvvet ve selâsete bakılırsa, Sırrı hanımın vezin ve kafiye hatası gibi , divan edebiyatınca af edilmeyor bir hatayı asla irtikâp etmeyeceğine hüküm edebiliriz.

Sırrı hanım, kızının ölümünden sonra , Bağdada uzun bir seyahat yapmış ve müteakiben İstanbula giderek Sadri esbak (Yusuf kâmil Paşa) nın konağında müsafir kalmıştır. Gene (Hacı) Şevki (efendi) nin iddiasına gere Sırrı (Hanım) gerek Yusuf Kâmil paşadan, gerek istanbul şairlerinden çok büyük iltifatlara mazhar olmuş ve yaptığı müşaarelerde ekseriya galip gelerek , Yusuf Kâmil (paşa) tarafından kıymetli hediyelerle taltif edilmiştir. Divan sahibi Had-

dice İffet (hanım)da Sırrı (hanım)ın ablasıdır.

Bütün hayatını Yusuf Kâmil paşanın konağında geçiren Sırrı (Hanım) 1294 tarihinde irtihal ederek , Edirne kapusu haricinde ki otakçılar mahallesinde kadiri dergâhına defin edilmiştir.

Sırrı hanımı, divan şairleri arasında Fitnat hanım kadar kuvvetli bir şair sayabiliriz. Hatta Sırrı hanımın Arapça ve fursça gazel ve

kasideler yazdığı da söyleniyor. Fakat ne yazık ki bu yazıların ne asıllarını ne de kopyalarını görmek imkânına malik değiliz. Çünkü kızının matem ve iztirabı içinde , hayatını istihkar eden bu bedbaht şair, yazılarını tabettirdiği gibi müsveddelerini dahi ahfade bırakmak istememiştir.

Sırrı hanımın bulabildiğim güzel bir gazelide budur:

*Murgi dil pervaze geldi taneler ağlar bana
Çıktı zünnarım bu gez humhaneler ağlar bana
Yandırırım şebi tarik, dili naşadımı
Ruşen olsa per yakar pervaneler ağlar bana
Aşınaler sengi tanendaz olurlar her taraf
Vakif olsa halime bigâneler ağlar bana
Ketmi güç, izhari güç bir derde oldum mübtela
Darusun bilmez tabip kaşanaler ağlar bana
Rarst gelirse mektebi irfane rahım her kaçan
Hasret ile tıflı ferzendaneler ağlar bana
Sakii bezmin elin öpsem ayağınçün hüzel
Dilberim diltenk olur peymaneler ağlar bana
Kâsei müzabi sakiden içüp mest olmuşam
Halime agâh olan mestaneler ağlar bana
Dil girifte, gül ruhunda hali anberjamına
Leşkeri zülfün derüpte şaneler ağlar bana
Sırrı) bir viranede bir gence erdin misli yok
Hasbuhalim söylesem divaneler ağlar bana*

İmtiyaz sahibi : Diyarbakır Halkevi

Umumi neşriyatı idare eden

Avukat Agâh Arman

Diyarbakır Basımevinde basılmıştır.

*Oku Yara
Aç kitap oku yara
Sinemde yer kalmadı
Meger ok oku yara*

*Yüz oku
Aç kitabı yüz oku
Bilene bir göz yeter
Bilmiyene yüz oku*

*Dert Atanı
Düşmişem derd atanı
Evlad nahalef olsa
Öldürür derd atanı*

*Gül anbarı
Gül bitmiş gül anbarı
Elde var deste deste
Bende var gül anbarı*

Dil Tarih komitemizin Diyarbakır köylerinden topladığı hor-yatlardan dört parçayı bu nüshamıza koyuyoruz. Folklor bakımından çok büyük bir kıymet ifade eden bu çeşit parçalara ileride daha geniş sütunlar açılacaktır,

Karacadağ

Sevr - Lozan ve Andlaşması

yazan : Şemsettin Gürpınar

Tarihin bizi en ziyade ilgilendiren yönlerini incelemek çiarımızdır. Tarihin altın kalemle yazdığı Türk mucizeleri her yurttaşın içini kabarttan, enerji veren birer muvaffakiyetlerdir. Bu harikaları güvenle haykırarak bilmek için gene mucizeler yaratan Türk dünyasının önemli tarih sayfalarını ditmekle, özüne varmakla heyecanlarımızı durduracağız..

Sevr andlaşmasını ve onun sonucunu getiren , belirten ve bütülenme yolunda tamamlayıcısı olan üç yönlü andlaşma bir Ulusu en kısa ve kesin bir yolla ölüme götürmek , Türk sosyal hayatı denilen tarihin özünü, konusunu teşkil eden tarihsel anıdı ; kırıp dağıtmak , yıkıp yakmak için hazırlanmış zehirleyici ve uyuşturucu bir kalkınma savaşıdır . Bu sonsuz olan andlaşmanın önemli amacı ve ilk yapacağı ödevi : yer toprakları üstünde Türklük gibi sarsılmaz varlığı kaldırmak ve bu sayede Türk toprak ve yurdunu yudum, yudum, azar, azar, yemek ve içmek idi. Osmanlı denilen köhne temelin sakat adamına mahsus olan bu şekil bir andlaşma babı alı de toplanan bir osmanlı delegeler kurulu tarafından 11 temmuz 1920 gününde bildirilerek, pek kısa bir zamanda cüzi değıştirme ve düzeltmelerden

sonra 10 ağustos da imzalanmıştır. 11 Temmuz andlaşmanın osmanlılara bildirilmesi ve 10 ağustos da imzalanması arasında 22 haziran 1920 günlerinde bazı kıymetsiz ve parça halindeki ingiliz kuvvetlerle beraber yunan süel hareketleri başlayarak yurdun paylaşılmayan balikesir ve havalisi, Bursa mıntıkası alınmaya başlanmış ve bu başlıy ilerleyerek Uşak gibi daha yakın yurt topraklarımız elden çıkmaya başlamıştı . Bu gibi düşman ilerlemesinin amacı 1/12/1922 yılında başa çıkan kiral kostantin tarafdarlarının yenilmelerinden sonra yayım yapan " Lematin " gazetesindeki bir vasikadan anlaşılmaqta idi. Bu anlam şu gibi özel hadise ve dedikoduları taşımakta devam ediyordu ; barış andlaşmasını kendi isteklerince kabul edilecek bir alana getirmek, osmanlıları ufak tefek bazı savaşı kırıntılarile zorlayıp zayıf düşürmek, sonunda inkiliz, italyan ve fransızların teşebüsüne mani olmak için de bazı fikirler meydana konuyordu . Yunan kuvvetleri az zamanda Mustafa Kemâl Milli kuvvetlerini yıprandıracak, savaşı alanlarında ezilen ve parçalanan Milli kuvvetler giriştikleri savaştan çekilecek ve osmanlılara teklif edilen andlaşmayı kabul edecekler diyordu. Halbuki Türk milli

kuvvetleri enerjiyi kendi asil kanından alan bir kuvvetler topluluğu idi. Onu ufak tefek savaş döküntüleri yıprandıramazdı. Bilakis bu gibi savaşlar ileri bakan Türk kuvvetlerine zindelik, güvenlik ve devamlı bir enerji vermesi dolaysıyla bir staj devrenin açılmasını temin etmiş oluyordu. Bu şekildeki hazırlanan kuvvetlerle eğer kiral kostantin Mustafa Kemal Milli kuvvetlerini yenemezse bilahare Türk yurdunun paylaşılması, Türklerin anadolu yaylasına atılmaları maksadile ingilizlerden askeri yardım isteyeceği fikirleri gazetelerde yayım yapılmıştı. Bu maksatlarla 22 haziran taarruz buyruğunu vermeden evvel B. Venizelos 1920 gizli şifrelerle Londradan atınadaki nazırına teller çekmeğe başladığı görülmüştü. İlk telinde diyordu ki : Devletim için ingiliz başvekilini görmek maksadile Londraya geldim. Andlaşmayı Türk milli kuvvetleri kabul etmezlerse sonunda müracaat edeceğim vasıtayı şimdiden kendisine haber vermem dolayısıyla ingiliz başvekili memnun oldu.. Türk

kuvvetlerini yenip yenemeyeceğini sordu. Tereddütsüz cevap verdim: Yunan milleti istenilen askeri kuvvete sahiptir. Türk kuvvetlerinde mükemmel olmaması lehimize sonuçlanacaktır. Şeklinde cevaplar vererek atınaya emirler göndermiş ve iki fırkanın derhal silah altına alınmasını istemişti. Venizelosun ingiliz ve fransız başvekillerile hararetili konuşmaları sonunda atınaya asker toplanması, iki fırkanın silah altına alınması emirleri şüphesiz sevr i Türk milletinin kabul etmeyeceğini anlamasından ileri geldiği anlaşılmaktadır. Kuvvetli tahmin edilirdi ki B. Venizelo bu ide ve kanaatını ingiliz başvekilinden ve diğer vekillerden anlamış ve ingiliz politikasından zekası kudretile çıkarmıştı. Fakat B. Venizelos nede olsa Türklerle bir genel savaşa girişmeye karar vermiş bulunuyordu.

SONU VAR

Ş. Gürpınar

Diyarbakır Hakkında Yapılan Etütler

Yazan : K. Baykal

Diyarbakırın tarih , coğrafya sı hakkında epeyce araştırmalar yapılmış , bunları kısaca gösteriyorum.

4 — Vilayeti salnamei Diyarbekir Sene 1294

Kitabı yazan belli değil. içinde sunlar var :

Yılın takvimi bazı şehirlerin tul ve arz derecelerini gösterir liste , bu listede Diyarbekir 37 derece , 55 dakika 30 saniye arzında Kanarya adaları tul başı gösterilerek Diyarbekir 57 derece 33 dakika 30 saniye doğuda gösterilmiş . Hiçretten önce ve sonraki önemli vak'aların tarihleri, Bağdat salnamesinden alınarak yazılmış bazı devlet adamları ile tarihleri , Osmanlı padişahları ve bazı başarıları , 728 yılından 1293 e kadar geçen sadrazamlar , Diyarbekirin 922 yılında Osmanlı devletine katılmasından itibaren burada valilik etmiş zatların adları ve valilik müddetleri , bazı memleketler , osmanlı memleketlerinin nüfusu , mezhep tecim , süel , durumu , vekiller adları , rütbeler , Ahmet tevfik paşanın valilik zamanında vilayet erkâni, osmanlı devletinde çıkan gazeteler , vilayet ürünleri madenle , tuz ocakları , anıtlar , idari taksimat

5 — Salnamei vilayeti Diyarbekir. Yıl 1301

Vilayet evrak ve matbaa müdürü tevfik tarafından yapılmış. Yukarıki salnemenin 1294 yılına ait olan kısımları 1301 yılına göre değiştirilmiş fazla olarak : avrupa ve amerikadaki devletlerin 27 si devletlere ait bazı bilgiler var,mesela almanya imperatorluğunun kuruluşu ve kurumu. Livanın mevkii istatistik cetvelleri vilayetin tarihi Diyarbakır tarihi yazanlar bundan faydalanırlar.

6 — Salnamei Vilayeti Diyarbekir

Yıl 1302 Hicri :

Kısmı Evvel

Vilayet evrak ve matbaa müdürü Tevfik tarafından tertik edilmiş

1301 yılına ait olan salnemenin bazı kısımları bu yıla göre değiştirilmiş. Diyarbakırda yetişip diğer illerde iş gören işyarlarm isimleri, dereceleri ve işyarlklarını bildirir uzun bir liste.

Bütün acunda bulunan Cümhuriyet, imperatorluk, krallık , şahlık padişahlık , emirlik prensliklerden 56 danesinin yerleri ve durumları hakkında bilgiler var .

İlin tarihi Sait paşanın tarihinden hulaşa ederek verdiği notlardan yazılmıştır. " Bu tarihin devamı tu salnameden sonra ikinci kısım olarak çıkacak salnamede yazılacağı bildirilmektedir.